

Завгородня О.В.

*доктор психологічних наук, доцент, провідний науковий співробітник
лабораторії методології і теорії психології імені Г.С. Костюка НАПН
України, м. Київ.*

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗРОБКИ КОНЦЕПЦІЇ РІЗНОРІВНЕВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗНАННЯ

Завгородня О.В. Методологічні орієнтири та перспективи розробки концепції різнорівневої інтеграції психологічного знання. Окреслено сучасну пізнавальну ситуацію та методологічні проблеми психології. З огляду на зазначене показано, що сформульована й розвинута Г.О. Баллом раціогуманістична орієнтація в методології людинознавства має значний евристичний потенціал в контексті проблеми подолання роздробленості психологічного знання. Висвітлено актуальність та визначено мету розробки концепції різнорівневої інтеграції психологічного знання. З урахуванням вказаного розробку концепції базовано на загально-наукових принципах цілісності, активності, розвитку, раціогуманістичній орієнтації в людинознавстві, на уявленні про структурно-функціональну різнорівневість психологічної науки та ідеї відмінностей інтеграційних процесів на різних рівнях функціонування науки. Окреслено критерії, яким має відповідати концепція (логічної послідовності, внутрішньої узгодженості положень між собою; сприйнятливості до контекстів сучасної соціокультурної та пізнавальної ситуації; використання як концептуального ресурсу ідей та методів інших інтегративно орієнтованих підходів; врахування онтологічної складності, методологічної і епістемологічної різноманітності в психології; розширення пояснювальних можливостей тощо). Визначено завдання розробки зазначеної концепції.

Ключові слова: раціогуманістична орієнтація, психологічне знання, інтеграційні процеси, фасилітація, матриця теорій, модель, багатовимірний простір.

Характерними рисами сучасного стану наукового, зокрема психологічного, знання є стрімке збільшення його обсягу, особливо за кількісним критерієм (обсяг здійснюваних досліджень, наукових публікацій тощо) та поглиблення його галузевої та дисциплінарної диференціації. Ця тенденція зумовлена зростанням суспільної потреби у якомога більш адекватних та детальних наукових репрезентаціях психології функціонування людини в контексті її належності до різних реальних, віртуальних, ідеальних культурних спільнот. За наявності вказаної тенденції історично зумовлена фрагментованість психологічного знання стає перешкодою його ефективного використання в усіх галузевих та дисциплінарних сегментах. Актуальність розробки концепції інтеграції психологічного знання визначається особливостями сучасної соціокультурної та пізнавальної ситуації, що вимагає творення нових підходів, відповідних викликам часу та запитам сучасної психології, необхідності визначення умов інтеграції психологічного знання, знаходження шляхів забезпечення вказаного процесу, створення відповідних моделей інтеграції.

Стан розроблення проблеми. В контексті нашого дослідження важливими є праці, в яких різнобічно висвітлено проблематику методології психологічного знання, зокрема, проблему його інтеграції (1, 9, 10, 12 та ін.), праці з розгляду метатеоретичних стратегій в соціогуманітарній сфері (26 та ін.), зокрема, в психології (4, 12, 16). З урахуванням збереження дискусійності проблематики інтеграції психологічного знання, важливими методологічними орієнтирами здійснюваного дослідження є роботи, в яких проаналізовано позитивні та негативні аспекти інтеграції, труднощі теоретичного об'єднання психології [14, 15, 16 та ін.], спроби створення «unified theory» (єдиної теорії) [13, 19, 21 та ін.], зокрема, із застосуванням

метапарадигмального підходу [16]. Актуальність знаходження можливих підстав інтеграції пов'язана з ускладненням розвитку психології в умовах неузгодженої сукупності часткових уявлень про спільний предмет вивчення. Заслужують на увагу вже згадані спроби знаходження таких підстав, спираючись на які значною мірою, ми розгортаємо власну версію.

Метою статті є визначення принципів та формулювання основних завдань розробки концепції різнорівневої інтеграції психологічного знання.

Перш за все реалізація мети передбачає визначення теоретико-методологічних орієнтирів розробки концепції. Щодо зазначених орієнтирів важливим є осмислення евристичних можливостей творчого спадку Г.О. Балла. Зокрема, такими орієнтирами можуть бути властиві творчості Балла людинознавча спрямованість, конструктивна ревізія категорії раціональності, діалогізм, осмислення маргінальних течій в розвитку знання, інтегративність та трансдисциплінарність наукового пошуку (більш детально в [5, 8]). Значний інтерес становить розроблена Г.О. Баллом раціогуманістична світоглядна та методологічна орієнтація в людинознавстві. Серед ознак раціогуманістичної орієнтації можна акцентувати, зокрема, такі: гуманістична, етична спрямованість, налаштованість на піднесення людини, розкриття її творчих можливостей (що є суголосним антропологічному повороту у новітній науці); орієнтація на гармонійний раціоналізм, який спирається на інтелектуальну культуру в її найширшому розумінні (а відтак передбачає діалогічну взаємодію логічно обґрунтованих та інтелектуально осягнутих позицій, розвиток потенціалу різних позицій через діалог); увага до ціннісного аспекту наукової діяльності; конструктивна ревізія трансдисциплінарних категорій, із категорією раціональності включно; орієнтація на забезпечення адекватності, змістовності, логічної чіткості, ясності моделей (зокрема, системних описів) досліджуваних процесів з урахуванням їхньої складності; побудова відповідного понятійного інструментарію. За Г.О. Баллом, гармонійний інтелект людини не зводиться до відомих під назвою розсудку стандартизованих цивілізаційних варіантів,

що легко піддаються формалізації, технологізації, автоматизації, а постає налаштованим на якнайповніше охоплення світу із долаттям часових, просторових і змістових обмежень, спорідненим з давно відомим поняттям мудрості.

На думку Г.О. Балла, труднощі інтеграції в контексті розвитку сучасної психології пов'язані із складністю досліджуваних психологією об'єктів. Йдеться про складність як онтологічну (зумовлену багатогранністю, суперечливістю, динамічністю досліджуваних психологією об'єктів), так і гносеологічну. Останню зумовлено низкою чинників: поліваріантність пізнання предмету психологічного дослідження; роль суб'єктивних переваг та настановлень дослідника; наявність суб'єктивних якостей у тих, кого досліджують; необхідністю узгодження результатів застосування дослідницьких методів різного ступеня об'єктивності. Через ці особливості вельми складною, побудованою із важко узгоджуваних, часом суперечливих частин постає й сама психологічна наука.

Складність, суперечливість психологічної науки зумовлено також її положенням серед інших сфер культури: вона межує (з частковим перетинком сфер) з природничими і соціальними науками (біологія, соціологія та ін.), філософією, художньою літературою, мистецтвом, теологією, досвідом містиків та інших носіїв трансперсональних переживань. Ці перетини зумовлюють доцільність вживання концепту «культурно-психологічна течія» (в сфері «культурно-психологічного перетину»), що визначається як комплекс уявлень про психологічні явища, специфічний спосіб їх сприйняття, їх причин, ролі в житті людини. Можна виокремити різні течії пізнання психологічний явищ (теологічна, філософська, художня, природнича, соціогуманітарна), доміантні в різні культурно-історичні епохи, котрі в контексті сучасної соціокультурної та пізнавальної ситуації (в умовах інформаційного суспільства, мультикультурних та глобалізаційних тенденцій сучасності) активно взаємодіють, що посилює зазначену вище складність і суперечливість психологічного знання.

В контексті тенденцій сучасної пізнавальної ситуації та методологічних проблем психології констатується стан дезінтеграції сучасного психологічного знання та необхідність його метарефлексії з метою визначення в перспективах розвитку. Для прогресу психологічної науки, для успішності її різноманітних практичних застосувань необхідно долати складність і суперечливість психологічного знання та у той чи інший спосіб забезпечувати умови його інтеграції. Отже, актуальною є спроба розробки концепції, в межах якої має бути окреслено інтегративні тенденції сучасної пізнавальної ситуації, представлено якнайширше уявлення про предмет психології, визначено межі та специфіку простору психологічних явищ, намічено напрямки фасилітації інтеграційних процесів в психології та перспективи подальших досліджень.

Як така спроба пропонується розробка концепції різнорівневої інтеграції психологічного знання та фасилітації інтеграційних процесів. В цій роботі ми базуємось на загально-наукових принципах цілісності, активності, розвитку та взаємодії. Також важливими для нас є принципи «ученого незнання», потрібного моделювання досліджуваної реальності, звернення до категорії особистості, її інтегративних та медіаційних можливостей, спіралі розуміння, евристичного потенціалу осмисленості суб'єктності дослідника, прийняття антиномічності психологічної феноменології та врахування різних її станів (застиглих, стійких, плинних, «летючих»), чутливості до потреб дослідницької практики (зокрема, явних та латентних течій інтеграції), неостаточності теорії, її інструментального призначення, якнайширшого визначення об'єкта дослідження, рефлексивного «лінзоаналізу», гнучкості, транссистемності. Засадничим для нашого підходу є принцип раціогуманізму, в його світоглядних та методологічних вимірах.

Згідно з принципами цілісності, активності, розвитку та взаємодії, розвиток сфери психології ми розглядаємо як її еволюційно спрямовані якісні зміни – зростання диференційованості та інтегрованості, досягнення більшої внутрішньої узгодженості та цілісності через осягнення суб'єктами сфери

психології її сенсу, екзистенційного призначення, через активну взаємодію зазначених суб'єктів, спрямовану на подолання перешкод на шляху втілення осягнутого сенсу, посилення культуротвірної функції психології, її гуманізувального впливу, що, зокрема, передбачає інтеграційні зусилля.

Інтеграція; в широкому розумінні, означає об'єднання в ціле окремих елементів, відновлення єдності; стан пов'язаності окремих диференційованих частин в єдине ціле, а також процес, що призводить до такого стану. В контексті психології інтеграція означає активність суб'єктів цієї сфери, орієнтовану на її цілісність, через знаходження медіаторів-посередників між розрізненими частинами, інтеграторів-об'єднувачів психологічного знання, і ширше всієї сфери психології, включно з практикою, визначення спільних професійно-ціннісних орієнтирів. Будь-яка інтеграція, особливо цілеспрямована, пов'язана з активністю суб'єктів сфери психології, а також з їх взаємодією між собою. Взаємодія зазначених суб'єктів може різною мірою сприяти комунікаційним та інтеграційним процесам в психології (налаштованість на співробітництво, орієнтація на загальнолюдські цінності, дотримання етичних засад), може також мати гальмівний вплив (перевага стратегій еґо- або групоцентричного суперництва, уникання або імітація співробітництва, ігнорування етичних засад тощо). Цілеспрямована інтеграція пов'язана з налаштуванням на сполучення і комунікацію всього цінного, накопиченого психологією, попри суперечності, об'єднання елементів (різних ідей, підходів, методів, технологій) в мережу з достатнім діапазоном свободи, координацію їх функцій. в залежності від проблеми, гнучке підлаштування під завдання психологічної роботи (зокрема, під проблему дослідження або надання допомоги). Без інтеграційних зусиль не можна подолати роздробленість психологічного знання, розщеплення психології на академічну і практичну, недостатню її ефективність, і відповідне розчарування, падіння престижу психології тощо.

Принципи ученого незнання та потрійного моделювання досліджуваної реальності. Принцип «ученого незнання» (вираз М. Кузанського в творі «De

Docta ignorantia”) невіддільний від глибокого погляду на психологічну феноменологію, зокрема, коли мова йде про духовно-екзистенційні джерела особистості. З ним пов'язаний принцип потрійного моделювання досліджуваної реальності. На основі принципу потрійного конструювання (моделювання) досліджуваної реальності ми виокремлюємо: 1) сферу проясненого, ясного бачення (мережа видимих та пояснюваних фактів), 2) сферу проблемного, мінливого або тьмяного бачення (мережа частково видимих, але недостатньо пояснюваних фактів), 3) сферу потенційного знання (вченого незнання) невидимого, невідомого, але передбачуваного.

Принцип спіралі розуміння полягає у постійному герменевтичному збагаченні моделі досліджуваної складної реальності – відображає рух від початкового розуміння, яке передує дослідженню і поясненню, до розуміння, яке завершує пояснення, і містить «непояснюваний надлишок» та мотивує до подальшого пізнання, таким чином починає і продовжує нове коло.

Принцип рефлексивного опрацювання суб'єктивності дослідника (або «присутності» автора теорії, «не-алібі-в-бутті», за М.М. Бахтіним) полягає в необхідності рефлексивного опрацювання суб'єктивності (переживань, прагнень, ціннісних пріоритетів) дослідника, простеженні зв'язків та спадкоємності різних близьких досліднику ідей, певного зрізу наукової культури, виявленні особливостей його наукового пошуку, його діалогічного простору, його проєкцій, особливостей «вживання» в об'єкт дослідження.

Принцип прийняття антиномічності, необхідний у пізнанні надскладних реальностей, полягає у толерантності до суперечностей і невизначеності, ситуативному переструктуруванні пізнавального поля відповідно до дослідницького завдання, ампліфікації та розширення діапазону медіаторів (інтелектуальний стиль, спосіб розмірковування тощо), зокрема діалогу як інструментів узгодження суперечностей,

Принцип чутливості до потреб дослідницької практики полягає в униканні пізнавально-вольової сліпоти, деструктивного волюнтаризму у постановці інтегративних завдань, у врахуванні внутрішніх потреб розвитку

психологічного знання, явних та латентних інтеграційних процесів, напрямків, течій; методологічного узагальнення стихійно сформованих реалій, екологічності пошуку. Поза такою чутливістю інтеграція, здійснювана вольовим рішенням, призводитиме до втрат, а найглибше і найскладніше в психологічній феноменології може виявитись «неінтегрованим залишком».

Принцип неостаточності теорії полягає в її проникливості для нових ідей, нових даних, переструктурування.

Принцип інструментального призначення тої чи іншої концепції полягає у визначенні діапазону придатності та дослідницьких переваг тої чи іншої концепції, підходу; перепрочитанні давніх концепцій в контексті сучасної ситуації; принцип інструментального призначення та принцип доповнювальності сприяють гнучкій різноракурсності бачення в процесі дослідження, практичності в роботі з фактами і, відповідно, кращому результату.

Принцип якнайширшого визначення об'єкта дослідження (поєднаний, за Г.О. Баллом, з перспективою виокремлення різних сфер його виявлення, типів функціонування, стадій розвитку) тісно пов'язаний із знаходженням зони найкращої придатності різних концепцій, підходів до розуміння зазначених сфер виявлення, відкриває можливості варіативності їх тлумачення в різних контекстах, побудови багатовимірних збагачених моделей.

Принципи гнучкості та рефлексивного «лінзоаналізу» методологічного бачення полягає у рефлексії багатовимірності, багаторівневості та плинності психологічної феноменології, рефлексії взаємин між суб'єктом та об'єктом дослідження, суб'єктивності дослідника і суб'єктності досліджуваного (надання голосу об'єкту дослідження), аналізі обмеженості окремих позицій і способів (методологічних «лінз») трактування, виявленні пізнавальних упереджень, їх соціально-психологічних, когнітивних та мотиваційних чинників (зокрема, психологічних захистів); вказані принципи запобігають

абсолютизації та ригідності дослідницьких настановлень, сприяють гнучкому використанню методологічних інструментів.

Принцип транссистемності психологічної феноменології полягає в тому, що хоча метафора системи (чи мережі чи навіть мережі систем різного рівня) не може охопити цю сукупність складних і надскладних явищ в усіх їх витоках, виявах та перетвореннях, зазначений метафоричний конструкт з напрацьованими на його основі аналітичними процедурами може мати достатньо плідне, продуктивне застосування (в різних формах системного підходу) в пізнанні та репрезентації людської психології (попри її транссистемну глибинну нескінченну неосяжну сутність та понадсистемний надлишок).

Поняття цілісність, система, мережа, інтеграція тісно пов'язані між собою, проте їх трактування не усталене і може бути предметом дискусій. Зокрема, однією з проблем сучасної психології є непорозуміння в науковій спільноті, де частина дослідників спирається на конструкт системи (як на базовий), а частина – більш адекватним вважає звертатись до конструкту мережі. Прихильники мережного підходу асоціюють систему з певним порядком, а мережу зі своєрідним плідним хаосом, що породжує лад (порядок), пов'язують «мережу» з різноманітністю і пластичністю, а «систему» – з ригідністю, відзначають переваги мережного підходу – асиметричність, лабільність, гнучкість, чутливість до ситуації [3, 6].

Відзначимо (уникаючи дискусії щодо первинності і всеохопності обговорюваних конструктів), що гнучкість передбачає використання різних методологічних інструментів (в тому числі і напрацювань системного підходу). В інструментальному сенсі система (за Г.О. Баллом, широко трактована без зведення до типів систем, недостатньо адекватних для багатьох психологічних застосувань) виступає як модель досліджуваного складного об'єкту, з відповідним виокремленням основних компонентів, між якими зафіксовані певні відношення; сукупність відношень характеризує структуру системи. Дослідник зосереджує у компонентах і структурі такої

моделі свої уявлення про найсуттєвіше в об'єкті, в тому числі уявлення, отримані в ході його гуманітарно орієнтованого пізнання, значною мірою базованого на культурних традиціях, спонтанних спостереженнях та інтуїтивних узагальненнях [11]. Модель має підлаштовуватись під досліджувану реальність (як карта під репрезентовану нею територію), відображати найсуттєвіше, зокрема, і її стан (затверділий чи плинний, «речовий» чи «атмосферний» тощо); і, власне, цим може визначатись її подібність до системи чи мережі.

При побудові концепції інтеграції психологічного знання ми орієнтувались на критерії: 1) логічної послідовності концепції, внутрішньої узгодженості її положень між собою; 2) сприйнятливості її до контекстів сучасної соціокультурної та пізнавальної ситуації (мультикультуральності, зростання міграційних процесів; зростання можливостей ІКТ тощо); 3) використання як концептуального ресурсу ідей та методів системного, сітьового, синергетичного, коеволюційного та інших інтегративно орієнтованих підходів; 4) врахування онтологічної складності, методологічної і епістемологічної різноманітності в психології; 5) розширення пояснювальних можливостей щодо явищ предметного поля.

В контексті розробки концепції ми спирались на уявлення про складність, різноманітність психологічної феноменології, розвитку, непередбачуваність її розвитку та змін; важливість з'ясування підстав її упорядкування; а також на уявлення про структурно-функціональну різнорівневість психологічної науки.

Розробка концепції передбачає роботу в таких напрямках:

- окреслення меж, міждисциплінарних перетинів, специфіки психологічної феноменології;
- визначення відмінностей інтеграційних процесів на різних рівнях функціонування психологічної науки;
- з'ясування підстав упорядкування гетерогенно-багатовимірного простору психологічного знання;

- побудова метапростору теорій, що ґрунтуються на якісно відмінних онтолого-епістемологічних підставах
- визначення умов сприяння інтеграційним процесам «згори»;
- з'ясування умов фасилітації інтеграційних процесів «знизу»;
- пошук шляхів сприяння інтеграційним настановленням дослідників.

Висновки. Визначено актуальність розробки нових моделей інтеграції психологічного знання, акцентовано необхідність нових підходів, суголосних запитам сучасної психології. Обґрунтовано доцільність вживання концепту «культурно-психологічна течія» (в сфері «культурно-психологічного перетину»), що визначається як комплекс уявлень про психологічні явища, специфічний спосіб їх сприйняття, їх причин, ролі в житті людини. Наголошено на важливості осмислення евристичних можливостей творчого спадку Г.О. Балла як орієнтирів у подоланні роздробленості психологічного знання. Зокрема, такими орієнтирами можуть бути властиві творчості Балла людинознавча спрямованість, конструктивна ревізія категорії раціональності, діалогізм, осмислення маргінальних течій в розвитку знання, інтегративність та трансдисциплінарність наукового пошуку. З урахуванням вказаного розробку концепції різнорівневої інтеграції психологічного знання базовано на врахуванні контекстів сучасної соціокультурної та пізнавальної ситуації, на раціогуманістичній орієнтації в людинознавстві, усвідомленні складності, різноманітності, непередбачуваності змін психологічної феноменології; на уявленні про структурно-функціональну різнорівневість психологічної науки та ідеї відмінностей інтеграційних процесів на різних рівнях її функціонування. Також розробка зазначеної концепції спирається на принципи доповнювальності теорій, гнучкості методологічного бачення, рефлексивного «лінзоаналізу», чутливості до потреб дослідницької практики.

Список джерел

1. Балл Г.О. Раціогуманістична орієнтація в методології людинознавства: наукове видання. Київ: Видавництво ПП «СКД». 2017. 300 с.
2. Большой энциклопедический словарь. (2016)
URL:<https://www.vedu.ru/bigencdic>
3. Василькова В.В. Сети в социальном познании: от метафоры к метатеории. Журнал социологии и социальной антропологии. 2012. Т. 15 (5). С 11–24.
4. Гарбер И.Е. Трансформация психологического знания в условиях информационного общества. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора психологических наук. Томск. 2013. 23 с.
5. Гуманный розум: збірник статей (присвячено пам'яті Георгія Олексійовича Балла) [ред. О.В. Завгородня, В.Л. Зливков; уклад. С.О. Лукомська, О.В. Федан]. Київ: Педагогічна думка. 2017. URL:<http://lib.iitta.gov.ua/706694>.
6. Гусельцева М.С. Культурно-аналитический подход к изучению эволюции психологического знания. дис. ... д-ра. психол. наук: 19.00.01. / Институт психологии имени Л.С. Выготского РГГУ Москва, 2015. 36 с.
7. Завгородня О.В. Розробка принципів інтегративно-екзистенційного трактовка. *Теоретичні дослідження у психології: Збірник статей*. Том. IV. Впор. В.О. Медінцев. Харків: 2018. С. 130-145
8. Завгородня О.В., Копилов С.О. Творчий спадок Г.О. Балла в контексті проблем сучасної психології. *Теоретичні дослідження у психології: Збірник статей*. Том. III. Впор. В.О. Медінцев. Харків: Монограф. 2018. С. 136-151
9. Інтегративно-особистісний підхід у психологічній науці та практиці: монографія. / за ред. Г.О. Балла. Кіровоград: Імекс-ЛТД. 2012. 312 с.
10. Мазилев В.А. Интеграция психологического знания: методологические проблемы. Москва: МАПН, 2008. 122 с.
11. Системність психологічного знання на сучасному етапі його розвитку: монографія / Г.О. Балл та ін.; за ред. О.В. Завгородньої. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2017. URL: <http://lib.iitta.gov.ua>
12. Янчук В. Культурно-диалогический интердетерминистский метаподход к анализу психологической феноменологии: теоретико-прикладные возможности. *Теоретичні дослідження у психології*. Харків: Монограф. 2018. Том IV. С. 21-82.
13. Anderson N. Unified psychology based on three laws of information integration. *Review of General Psychology*. 2013. Vol. 17 (2). P. 125-132.
14. Green C. Why Psychology Isn't Unified, and Probably Never Will Be. *Review of General Psychology*. 2015. V. 19 (3). P. 207-214.
15. Healy P. Toward an integrative, pluralistic psychology: On the hermeneutico-dialogical conditions of the possibility for overcoming fragmentation. *New Ideas in Psychology*, 30, 271-280.

16. Henriques G. Evolving from methodological to conceptual unification. *Review of General Psychology*. 2013. Vol. 17. P.168-173. DOI: 10.1037/a0032929
17. Koch S. “Psychology” or “the psychological studies”? *American Psychologist*. 1993. Vol. 48. P. 902–904.
18. Lamiell J. Toward a critically personalistic general psychology in consideration of its unifying. *Review of General Psychology*. 2014. Vol. 18 (1). P. 1-6.
19. Newell A. *Unified theories of cognition* Harvard University Press Cambridge, MA, USA 1990.
20. Royce Joseph R. A Strategy for Developing Unifying Theory in Psychology In A. W. Staats & L. P. Mos (Eds.). *Annals of theoretical psychology*. 1987. Vol. 5, pp. 275-284. New York: Plenum.
21. Staats A. W. A psychological behaviorism theory of personality. In Millon, Theodore; Learner, Melvin J. (Eds.), *Handbook of psychology*. New York: John Wiley & Sons, 2003. P. 135-158.
22. Stam H. J. The neurosciences and the search for a unified psychology: the science and esthetics of a single framework. *Front Psychol*. 2015. Vol. 6. P. 1467. Oct 7. doi: 10.3389/fpsyg.2015.01467
23. Sternberg R. J., Grigorenko E. L. Unified psychology *American Psychologist*. 2001. Vol. 56 (12). P. 1069-1079.
24. Turner J. The misuse and use of metatheory. *Sociological Forum*. 1990. Vol. 5 (1). P. 37– 53.
25. Valsiner J. Integrating Psychology within the Globalizing World: A Requiem to the Post-Modernist Experiment with Wissenschaft. *Integr Psychol Behav Sci*. 2009. Mar. 43(1). P. 1-21. doi: 10.1007/s12124-009-9087-x.
26. Wallis S. Toward a Science of Metatheory. *Integral Review. A Transdisciplinary and Transcultural Journal For New Thought, Research, and Praxis*. 2010. Vol. 6 (3). P. 73-115.

References transliterated

1. Ball H.O. (2017) *Ratsiohumanistychna oriantatsiia v metodolohii liudynoznavstva: naukove vydannia*. Kyiv: Vydavnytstvo PP «SKD» [in Ukrainian]
2. Bolshoi entsyklopedycheskyi slovar. (2016) Ælekt. resurs <https://www.vedu.ru/bigencdic/> [in Russian]
3. Vasytkova V.V. (2012) Sety v sotsyalnom poznanny: ot metafori k metateoryy. *Zhurnal sotsyolohyy y sotsyalnoi antropolohyy*. 15 (5). 11–24. [in Russian]
4. Harber Y.E. (2013) Transformatsiia psykholohycheskoho znanyia v uslovyakh ynformatsyonnoho obshchestva. *Extended abstract of candidate's thesis*. Tomsk [in Russian].
5. Humanni rozum: zbirnyk statei (prysviacheno pamiaty Heorhiiia Oleksiiovycha Balla) (2017) (Eds.) O.V. Zavhorodnia, V.L. Zlyvkov; uklad. S.O.

Lukomska, O.V. Fedan. Kyiv: Pedahohichna dumka. 2017.
[URL:http://lib.iitta.gov.ua/706694](http://lib.iitta.gov.ua/706694)

6. Huseltseva M.S. (2015) Kulturno-analytycheskyi podkhod k yzucheniu evoliutsyy psykholohycheskoho znanyia. *Doctor's thesis*. Moskva [in Russian].

7. Zavhorodnia O.V. (2018) Rozrobka pryntsyviv intehratyvno-ekzystentsiinoho traktovka. *Teoretychni doslidzhennia u psykholohii: Zbirnyk statei. / Vpor. V.O. Miedintsev. Kharkiv: Monohraf. 4 130-145* [in Ukrainian].

8. Zavhorodnia O.V., Kopylov S.O. (2018) Tvorchyi spadok H.O. Balla v konteksti problem suchasnoi psykholohii. *Teoretychni doslidzhennia u psykholohii: Zbirnyk statei. / Vpor. V.O. Miedintsev. Kharkiv: Monohraf. 3. 136-151* [in Ukrainian].

9. Intehratyvno-osobystisnyi pidkhid u psykholohichnii nautsi ta praktytsi: monohrafiia (2012) / za red. H.O. Balla. Kirovohrad: Imeks-LTD [in Ukrainian].

10. Mazylov V.A. (2008) Yntehratsyia psykholohycheskoho znanyia: metodolohycheskye problemu. Moskva: MAPN [in Russian]

11. Systemnist psykholohichnoho znannia na suchasnomu etapi yoho rozvytku (2017) (Ed.) O.V. Zavhorodnoi. Kyiv: Vydavnychi Dim «Slovo» URL: <http://lib.iitta.gov.ua> [in Ukrainian].

12. Ianchuk V. (2018) Kulturno-dyalohycheskyi ynterdeternynystskyi metapodkhod k analyzu psykholohycheskoi fenomenolohyy: teoretyko-prykladnye vozmozhnomy. *Teoretychni doslidzhennia u psykholohii. Kharkov: Monohraf. 4. 21-82.* [in Ukrainian].

13. Anderson N. (2013) Unified psychology based on three laws of information integration. *Review of General Psychology. 17 (2). 125-132.*

14. Green C. (2015) Why Psychology Isn't Unified, and Probably Never Will Be. *Review of General Psychology. V. 19 (3). 207-214.*

15. Healy P. (2012) Toward an integrative, pluralistic psychology: On the hermeneutico-dialogical conditions of the possibility for overcoming fragmentation. *New Ideas in Psychology. 30. 271-280.*

16. Henriques G. (2013) Evolving from methodological to conceptual unification. *Review of General Psychology. 17. 168-173.* DOI: 10.1037/a0032929

17. Koch S. (1993) "Psychology" or "the psychological studies"? *American Psychologist. 48. 902-904.*

18. Lamiell J. (2014) Toward a critically personalistic general psychology in consideration of its unifying. *Review of General Psychology. 18 (1). 1-6.*

19. Newell A. (1990) Unified theories of cognition Harvard University Press Cambridge, MA, USA.

20. Royce Joseph R. (1987) A Strategy for Developing Unifying Theory in Psychology In A. W. Staats & L. P. Mos (Eds.). *Annals of theoretical psychology. 5, 275-284. New York: Plenum.*

21. Staats A.W. (2003) A psychological behaviorism theory of personality. In Millon, Theodore; Learner, Melvin J. (Eds.), *Handbook of psychology. New York: John Wiley & Sons, 135-158.*

22. Stam H. J. (2015) The neurosciences and the search for a unified psychology: the science and esthetics of a single framework. *Front Psychol.* 6. 1467. Oct 7. doi: 10.3389/fpsyg.2015.01467

23. Sternberg R.J., Grigorenko E.L. (2001) Unified psychology. *American Psychologist.* 56 (12). 1069-1079.

24. Turner J. (1990) The misuse and use of metatheory. *Sociological Forum.* 5 (1). 37– 53.

25. Valsiner J. (2009) Integrating Psychology within the Globalizing World: A Requiem to the Post-Modernist Experiment with Wissenschaft. *Integr Psychol Behav Sci.* 43(1). 1-21. doi: 10.1007/s12124-009-9087-x.

26. Wallis S. (2010) Toward a Science of Metatheory. *Integral Review. A Transdisciplinary and Transcultural Journal for New Thought, Research, and Praxis.* 6 (3). 73-115.

Завгородняя Е.В. Методологические ориентиры и перспективы разработки концепции разноуровневой интеграции психологического знания. Очерчены современная познавательная ситуация и методологические проблемы психологии. Показано, что сформулированная и развитая Г.А. Баллом рациогуманистична ориентация в методологии человековедения имеет значительный эвристический потенциал в контексте проблемы преодоления раздробленности психологического знания. Освещены актуальность и определены цели разработки концепции разноуровневой интеграции психологического знания. С учетом указанного разработка концепции базируется на общенаучных принципах целостности, активности, развития, взаимодействия, рациогуманистичний ориентации в человековедении, на представлениях о структурно-функциональной разноуровневости психологической науки и о различиях интеграционных процессов на разных уровнях функционирования науки. Определены критерии, которым должна соответствовать концепция (логической последовательности, внутренней согласованности; восприимчивости к контекстам в современной социокультурной и познавательной ситуации, использования как концептуальных ресурсов идей и методов существующих интегративно ориентированных подходов, учет онтологической сложности, методологического и эпистемологического разнообразия в психологии ,

расширения объяснительных возможностей и т.д.). Определены направления разработки указанной концепции.

Ключевые слова: ратиогуманистическая ориентация, психологическое знание, интеграционные процессы, фасилитация, матрица теорий, модель, многомерное пространство.

Zavorodnia O.V. Methodological guidelines and perspectives for developing the concept of multilevel integration of psychological knowledge.

The contemporary cognitive situation and methodological problems of psychology are outlined. It is shown that the ratio-humanistic orientation in the methodology of human studies proposed by Georgy Ball has a significant scientific potential in view of the problem of overcoming the fragmentation of psychological knowledge. The relevance is highlighted and the goals of developing the concept of multi-level integration of psychological knowledge are identified. With this in mind, the development of the concept is based on the general scientific principles of integrity, activity, development, interaction, ratio-humanistic orientation in human studies, on the idea of the structural and functional different levels of psychological science and on the differences in integration processes at different levels of science functioning. The criteria that the concept must meet (logical consistency, internal coherence; sensitivity to contexts in the current sociocultural and cognitive situation, using ideas and methods of existing integrally oriented approaches as conceptual resources, taking into account ontological complexity, methodological and epistemological diversity in psychology, expanding explanatory possibilities and etc.). The directions of development of this concept are determined.

Key words: ratio-humanistic orientation, psychological knowledge, integration processes, facilitation, matrix of theories, model, multidimensional space.

